

ЛОГИСТИКАНЫҢ ШЫҒЫНЫН БАҚЫЛАУ

Г.С.Барманбекова¹, В.Л.Назарова^{2*}, Н.В.Надеева³, С.Болатқызы⁴

^{1,2,3} Алматы экономика және статистика академиясы, Алматы, Қазақстан

⁴ Алматы технологиялық университеті, Алматы, Қазақстан

e-mail: vnazarova@lenta.ru

Түйін. Толық өзіндік құнын есептеу үшін бухгалтерлік есепте тұрмыстық жағдайда қабылданған. Толық өзіндік құнды есепке алу тікелей және жанама, тұрақты және өзгермелі болып бөлінуіне қарамастан, сонымен қатар өнімді өндіруге және өткізуге қатысты кәсіпорынның барлық шығындарын қамтиды. Өнімдерге тікелей жатқызуға болмайтын шығындар алдымен жауапкершілік орталықтарына бөлінеді, содан кейін таңдалған тарату базасына сәйкес өнімнің өзіндік құнына қосылады. Бұл шығындар есепті кезең ішінде әр түрлі шоттарда жинақталады, бірақ есепті кезеңнің соңында олар таңдалған тарату базасына сәйкес өнімнің белгілі бір маркасының өзіндік құнына қосылуы керек. Негізгі өндіріс жұмысшыларының жалақысы, тікелей шығындардың жиынтығы тарату негіздерінің бірі болып табылады.

Түйінді сөздер: өнімнің өзіндік құнын есептеу, «директ-костинг», «стандартты шығындар», шығындар орталығы, жауапкершілік орталығы, тікелей шығындар, тиімділік

LOGISTICS COST CONTROL

G.Barmanbekova¹, V.Nazarova^{2*}, N.Nadeeva³, S.Bolatkyzy⁴

^{1,2,3} Almaty Academy of Economics and Statistics, Almaty, Kazakhstan

⁴ Almaty Technological University, Almaty, Kazakhstan

e-mail: vnazarova@lenta.ru

Summary. It is generally accepted for accounting in domestic conditions to calculate the full cost. Full cost accounting includes all costs of the enterprise, regardless of their division into direct and indirect, fixed and variable, and which relate to the production and sale of products. Costs that cannot be directly attributed to products are allocated first to the centers of responsibility and then included in the cost of production in accordance with the chosen distribution base. These costs are accumulated in different accounts during the reporting period, but at the end of the reporting period they must be included in the cost of a certain product grade according to the chosen distribution base. The wages of the main production workers, the total of direct costs are one of the distribution bases.

Key words: calculating the cost of production, "direct costing", "standard cost", cost center, responsibility center, direct costs, efficiency.

FTAXP 06.35.35

ӘӨЖ657. 6(578)

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕДЕ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ АУДИТТИ ДАМУЫ БАҒЫТТАРЫН САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ

Г.Ж.Жұмабекова^{*1}, Г.Д. Аманова², Н.Н. Таишанова³, У.К. Сартов⁴

^{1,3,4} Қазақ технология және бизнес Университеті, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан

² Л.Н.Гумилев атындағы Еуразиялық Ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан

e-mail: gaukhar69@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада қоршаған ортаға әсер етуге байланысты мәселелер қарастырылған. Атап айтқанда, оған келтірілген залалды бағалау және осы залалдан болатын тәуекелді бағалау мәселелері табиғат пайдаланушылардың алдында да, бақылау жүргізетін мемлекеттік институттардың, жеке және қоғамдық ұйымдардың алдында да тұрады. Экологиялық қауіпсіз және орнықты дамуға көшу қазіргі уақытта Қазақстанның Даму стратегиясының басым бағыттарының бірі болып отыр. ҚР халықаралық тәжірибесінде экологиялық аудиттің мәнін және оның даму бағытын зерттеу қажеттілігі ашылды.

Экологиялық аудит кәсіпорынның саясаты мен белгіленген мақсаттарына сәйкес оның ішкі жеке қажеттіліктеріне бағдарлануы тиіс.

Шикізат және энергетикалық ресурстарды пайдалану тиімділігін арттыру ұсынылды, осылайша қолданыстағы өндірістің қоршаған ортаға теріс әсерін азайту, бұл бүгінгі күні мүмкін болған жерде, ең алдымен қолда бар әдістер мен құралдар есебінен, сондай-ақ елеулі қосымша шығындарды талап етпейтін әдістер мен құралдар есебінен, қазіргі уақытта неғұрлым басым және нәтижелі экологиялық қызмет бағыттарына күш-жігер мен құралдарды шоғырландыру қажеттілігі мен мүмкіндігін негіздеу, экономикалық тәуекелдерді азайту және төтенше жағдайларды болдырмаулар ұсынылды.

Түйінді сөздер: экологиялық аудит, талдау, тиімділік, бәсекелестік, қоршаған орта

Кіріспе. Табиғат қорғау қызметі саласындағы инновациялық дамудың басым стратегиялық бағыттарының бірі кәсіпкерлік салаға экологиялық аудит рәсімін қалыптастыру және енгізу болып табылады.

Шетелде экологиялық аудит рәсімін дамыту және тарату, ең бастысы, экологиялық заңнаманы қатаңдатумен, бірыңғай экологиялық кеңістікті құруға байланысты сауда, несиелік және қаржылық саясат саласындағы талаптар мен стандарттарды біріздендірумен байланысты. Мысалы, ЕО шеңберінде бірқатар нормативтер жұмыс істейді, оларды орындамау несие және сақтандыру ұйымдары үшін айтарлықтай қаржылық және басқа да шығындарға себеп болуы мүмкін.

Бірқатар елдерде 90-шы жылдардан бастап осы салада ұлттық стандарттар қабылданды. Егер шетелде экологиялық менеджмент және экологиялық аудит жүйесі (EMAS) 1993 жылдан бастап экологиялық саясаттың нақты құралына айналса, онда Қазақстанда 14000 сериялы ISO стандарттарына ұқсас осы салада ұлттық стандарттарды жасау жөніндегі инновациялық қызмет қана басталады. Мамандар бұл "экологиялық аудит" түсінігін әр түрлі анықтайды [1].

Егер шетелде экологиялық аудит басқарудың нақты құралына айналса, онда Қазақстанда құқықтық және нормативтік базаны қалыптастыру, бұл бағытта белгілі бір тәжірибе бар болса да, осы салада тиісті стандарттар мен құжаттарды жасау жөніндегі жұмыс басталады. Елде дамып келе жатқан нарықтық қатынастарды енгізумен, орнықты даму принциптеріне көшумен, шетелдік инвестицияларды тартумен, мемлекеттік және муниципалдық кәсіпорындарды жекешелендіру мен қайта құрылымдау бағдарламаларын жүзеге асырумен байланысты процестер әлемдік тәжірибеде тиісті, жалпы қабылданған экологиялық рәсімдерді қолдануды талап етеді.

Әдіснама. Қазақстанда қоғам мен қоршаған табиғи орта арасындағы теңгерімді қатынастар экологиялық аудит тетігін енгізу және пайдалану кезінде мүмкін болады. Бұл туралы шетелдік тәжірибе дәлелдейді. Экологиялық аудит 80-жылдардың ортасында кәсіпорындардың қызметін бақылауды күшейту мақсатында Ішкі әкімшілік басқару әдісі ретінде өз дамуын алды. Бұл бағытты Халықаралық сауда палатасын енгізді. Бұл ретте экологиялық аудит кәсіпорын қызметі стратегиясының экологиялық заңнама нормаларына сәйкестігін бағалау мақсатында жүргізіледі. Мәселен, АҚШ-та 1984 жылы Қоршаған ортаны қорғау жөніндегі ұлттық агенттік федералдық агенттіктер үшін экологиялық аудит тұжырымдамасын әзірледі. Экологиялық аудит Швецияда, Ұлыбританияда, Нидерландыда, Канадада кеңінен дамуда. Еуропалық Одақ елдеріне келетін болсақ, экологиялық аудиттің негізгі қағидаттары мен ережелері халықаралық стандарттар шеңберінде әрекет етеді.

Экономикалық дамыған елдерде экологиялық аудит кәсіпорында іске асырылған қызмет түрлерін экологиялық талаптарға сәйкестігі тұрғысынан жүйелендірілген, құжаттық, мерзімдік және объективті бағалауды көздейді. Аудит схемасы сондай-ақ экологиялық менеджмент жүйесінің тиімділігін бағалауды, шикізатты, материалдарды, өнеркәсіптік қалдықтарды пайдаланумен байланысты тәуекелді бағалауды қамтиды [2].

АҚШ, Бельгия, Франция, Еуропалық Одақ сияқты көптеген елдер кәсіпорындарға табиғи ресурстарды басқаруда көмек көрсету, әлемдік нарықтарда бәсекеге қабілеттілікті арттыру мақсатында, өнім өндірісінің қауіпсіздігін тексеру үшін, сондай-ақ халықтың денсаулығын қорғау саласындағы проблемаларды анықтау үшін экологиялық аудит жүргізеді. Дамыған елдерде экологиялық аудит жылжымайтын мүлікті сатып алу-сату кезінде, қалдықтарды кәдеге жарату проблемаларын шешу кезінде, кәсіби аурулармен күрес кезінде, табиғи ортаның ластануын бақылауды жүзеге асыру кезінде қолданылады. Экологиялық аудит шаруашылық қызметтің салдарын анықтауға ықпал етеді, кәсіпорынның экологиялық саясатын және оны іске асыру стратегиясын әзірлеу үшін негіз болады.

Талқылау мен нәтижелері. Еуропа соңғы онжылдықта біртұтас, соның ішінде Біртұтас экономикалық және экологиялық кеңістік ретінде дамып келеді. Бұл әсіресе қоршаған ортаны қорғау саласына жағымды әсер етеді.

Батыс Еуропа елдерінде EMAS енгізудің себептері мен алғышарттары жекелеген компаниялар тұрғысынан келесіге (олардың маңыздылығына қарай) бөлінеді:

маркетингті жақсарту, бәсекеге қабілеттілікті тұрақтандыру немесе өсіру. Ішкі шығындарды қысқарту, үнемдеу әлеуетін анықтау және пайдалану;

- қоршаған ортаны қорғауды экономикалық тиімділікпен үйлестіру мүмкіндігі;
- құқықтық базаға сәйкестігі және экологиялық қауіпсіздіктің ұзақ мерзімді кепілдігі;
- қоршаған ортаны қорғаудың нақты ұйымдық құрылымдарын құру, міндеттерді беру;
- Мемлекет тарапынан экологиялық басқару жүйесіне (ЭБЖ) қатысатын және экологиялық аудит (ЭА) рәсіміне қосылған кәсіпорындарға жеңілдікті экономикалық жағдайлар мен экономикалық ынталандырулар беруге үміт.

EMAS мазмұны мен мақсаттары:

- 1) кәсіпорындардың қоршаған ортаға әсері туралы ақпараттың ішкі және сыртқы ашықтығы мен қолжетімділігі;

- 2) кәсіпорындар қызметінің экологиялық жағын тұрақты жетілдіру;
- 3) ЭБЖ, сондай-ақ кәсіпорын қызметінің осы жүйелері мен экологиялық жағын жүйелі, объективті, құжатталған және мерзімдік бағалауды енгізу.

Осылайша, EMAS ЭБЖ міндетті мазмұны мен құрылымын, ЭА көлемі мен рәсімдерін және сарапшы-аудиторлардың міндеттерін реттейді; ол ЕО-ға мүше мемлекеттерге қолданылады. Алайда, инспектор-экологтарды аккредиттеу және қадағалау және аудиттелетін объектілерді тіркеу схемаға қатысушы әрбір жеке мемлекеттің айрықша ерекшелігі болып табылады, сондықтан да айтарлықтай өзгеше болуы мүмкін.

EMAS қатысу ерікті, бірақ EMAS директивасында қамтылған кәсіпорындар тізімімен шектелген. Бұл бірінші кезекте тауарлар мен энергия өндіретін кәсіпорындар, өңдеуші кәсіпорындар.

Қазақстандық кәсіпорындардың ЭБЖ-ді енгізуі олардың бәсекеге қабілеттілігін арттыруы, оларға қоршаған ортаны ластағаны үшін жоғары шығындарды және ықтимал санкцияларды болдырмауға көмектесуі тиіс. Шетелдік компаниялардың тәжірибесі бойынша ЭБЖ енгізу жекелеген кәсіпорындардың да, тұтастай алғанда аумақтардың да экономикалық және экологиялық көрсеткіштерінің тиімділігі мен нәтижелілігін жалпы арттыруға алып келеді деп айтуға болады [3].

Алайда, Қазақстандағы ЭБЖ табысқа ықпал ету үшін осы саладағы инновациялық даму стратегиясының әдістері мен құралдарын таңдаумен байланысты бірқатар алғышарттар қажет. Мұндай құралдардың бірі ЭБЖ туралы ақпаратты құру және тарату (осы инновациялық шешімдердің диффузия процесін бастау) болып табылады. Алайда, осы жолдағы ең маңызды және кейінге қалдыруды талап етпейтін қадам ЕО-да қабылданған экологиялық менеджмент және экологиялық аудиттің халықаралық жүйесіне және 14001 сериялы ISO-ге өзінің мазмұны бойынша жақын болатын СЭБ туралы жаңа заңнамалық және нормативтік-әдістемелік актілерді әзірлеу жөніндегі инновациялық қызмет болып табылады.

Кесте 1

EMAS пен ISO 14001 арасындағы негізгі айырмашылықтар

EMAS және ISO 14001 арасындағы айырмашылықтар	ISO 14001	EMAS
Шындығында бары	Барлық жерде	ЕС және байланысты мемлекеттер
Қоғам үшін экологиялық мәлімдеме	Міндетті емес	Міндетті
Экологиялық басқару жүйесінің құрылымы	Қисынды және қатаң	Толық емес
Максатты топ	Барлық ұйымдар	Өнеркәсіптік кәсіпорындарда
Мемлекеттік аккредитацияланған аудиторлық фирмалардың күшіне енуі	Жоқ	Иә
Өндіретін тауарлар мен қызметтердің экологиялық аспектілері	Иә	Жоқ
Аудит талабы	ЭБЖ ұйым белгілеген аудит критерийлеріне сәйкес келе ме	Экологиялық қызметті, қоршаған ортаны қорғау бойынша басқару жүйесін және процестерді бағалау

Қазақстанның нарықтық экономикасы бар өнеркәсіптік дамыған елдердің қоғамдастығына кіруі туралы айта келе, бірыңғай халықаралық нормалар мен ережелерді сөзсіз сақтау қажеттігін атап өткен жөн. Осылайша, экологиялық бағдарланған басқару әдістері жүйесін (ISO 14000 халықаралық стандарттары) енгізген ұйым экономикалық пайда алып, бәсекелестік күресте маңызды артықшылықтарға қол жеткізе отырып, алдын ала артықшылық алады.

Сонымен қатар, 1995 жылдың сәуірінде EMAS (Environmental Management and Audit System) ерікті бағдарламасының күшіне енген қатысушы компаниялар оңтайлы экологиялық саясатты енгізумен (экологиялық аудитті тұрақты жүргізумен және қоршаған ортаға әсер ету туралы мәлімдемелерді жария етумен) бірге арнайы эмблеманы пайдалана алады, оның болуы компанияның экологиялық қызметіне сенімді арттырады және оның қоршаған ортаны қорғау мәселелеріне көп көңіл бөлінетін халықаралық нарықта бәсекелестік күресте мүмкіндігін арттырады [3].

Қазақстанда экологиялық аудит қоршаған табиғи ортаның ластану проблемаларын шешудің маңызды құралына айналады. Қазіргі уақытта Қазақстанда экологиялық аудит жеткіліксіз дамыған және бұл факт ел экономикасына шетелдік инвестициялар санын едәуір қысқартады [4].

Алайда, экологиялық аудит біздің елде кең даму перспективасына ие, өйткені экономиканың осы даму кезеңінде жылжымайтын мүлік нарығы қалыптасады, оны сатып алу кезінде объектінің эко-

логиялық сипаттамалары бағаланады. Сонымен қатар шетелдік инвесторлар инвестициялық жобаларға қатаң сараптама жасайды. Халықаралық банктер несиелер беру кезінде қаржылық тәуекелдерді азайту мақсатында Жобаларды экологиялық бағалауды жүргізеді. Экологиялық аудитті экологиялық қауіпті қызмет түрлерін жүзеге асыратын кәсіпорындарды жекешелендіруді жүзеге асыру кезінде жүргізу керек [5].

Экологиялық аудит Қазақстанда қоршаған ортаны қорғау, ресурстарды пайдалану және халықтың экологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласындағы мемлекеттік саясаттың басым бағыттарының бірі болып танылды. Экологиялық аудит мынадай деңгейлерде жүргізілуі мүмкін: мемлекеттік, өңірлік, облыстық, қалалық және кәсіпорын деңгейінде.

Қазақстандық кәсіпорындарда экологиялық аудит жүргізудің өзектілігі экономикалық, экологиялық және әлеуметтік негіздерге ие. Мемлекет экологиялық аудитті дамытуға және оның жұмыс істеуі үшін тиісті құқықтық және нормативтік база құруға мүдделі. Экологиялық аудит экологиялық есепке алынуы тиіс. Экологиялық есепке алу ұғымы білімнің кешенді қалыптасқан жүйесі түрінде түпкілікті ұғынуға және логикалық аяқтауға әлі де ие болған жоқ.

Қоршаған ортаны қорғау саласындағы мемлекеттік саясаттың негіздері Қазақстан Республикасы Президентінің 1996 жылғы 30 сәуірдегі өкімімен мақұлданған экологиялық қауіпсіздік тұжырымдамасында қаланды, онда жекешелендірудің экологиялық проблемалары, табиғат қорғау заңнамасы жүйесін құру, мемлекеттік бақылау және сараптама, табиғат пайдаланудың экономикалық тетіктері, қоршаған орта мониторингі мәселелері қаралды. Мемлекет дамуының стратегиялық құжаттары әзірленді, табиғат қорғау заңнамасының негізі құрылды, қоршаған ортаны қорғау мәселелері бойынша бірқатар халықаралық конвенцияларға қол қойылды, табиғат қорғау қызметін басқару жүйесі құрылды. 2007 жылдың 9 қаңтарында экологиялық заңнаманы озық халықаралық актілермен үйлестіруге, жаңа стандарттарға көшуге, мемлекеттік бақылау жүйесін жетілдіруге бағытталған Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі қабылданды [6].

Халықаралық тәжірибені талдау мемлекеттердің қажетті түзету шараларын әзірлеу және қоршаған ортаны қорғау мен экологиялық қауіпсіздікті басқарудың әртүрлі деңгейлерінде шешімдер қабылдау мақсатында кәсіпорын немесе өзге де шаруашылық объект туралы экологиялық ақпаратты алу және бағалау құралы ретінде экологиялық аудит рәсімін кеңінен практикалық қолданғанын куәландырады.

Шетелде экологиялық аудит рәсімдерін дамыту және тарату негізінен экологиялық заңнаманы қатаңдатумен, өндіріс және сауда саласындағы талаптар мен стандарттарды біріздендірумен, Бірыңғай экономикалық және экологиялық кеңістікті құруға байланысты жалпы кредиттік және қаржылық саясатты әзірлеумен байланысты. Көрсетілген талаптардың орындалмауы елеулі қаржылық шығындардың себебі болып табылады, экоаудитке көмектесетін көздеу немесе алдын алу.

Тәжірибе көрсеткендей, кәсіпорынның алдын ала және одан әрі мерзімдік экологиялық тексеруін (экоаудитті) жүргізбестен қоршаған ортаның жай-күйін жақсарту жөнінде тиімді шаралар қабылдау мүмкін емес, бұл, сайып келгенде, кәсіпорынның экономикалық қызметінің нәтижелеріне теріс әсер етеді.

Экологиялық аудит аудиттелетін субъектілердің қоршаған ортаға әсері туралы есебін талдау жолымен жүргізіледі [4]. Экологиялық аудит барысында өткен немесе орын алып отырған проблемалар мен әлеуетті экологиялық тәуекелдерді және қызметтің осы қызмет түрін регламенттейтін экологиялық заңнама талаптарына сәйкессіздіктерді анықтау мақсатында меншік (жылжымайтын мүлік) объектісінің немесе қызметтің экологиялық жағдайы мен мәртебесін зерттеу жүргізіледі [5 б.97].

Халықаралық тәжірибені талдау кәсіпорын немесе өзге де шаруашылық объект туралы экологиялық ақпаратты алу және бағалау құралы ретінде, сондай-ақ түзету шараларын әзірлеу және басқарушылық шешімдер қабылдау мақсатында экологиялық аудит рәсімін іс жүзінде кеңінен қолдану туралы куәландырады.

Экологиялық аудитті жүргізудің нәтижесі бірінші кезекте табиғатты пайдалануды неғұрлым ұтымды жүргізу және экологиялық талаптардың нұсқамаларын сақтау есебінен қаржы қаражатын үнемдеу болып табылады. Экоаудит жиі арнайы жаңа нормативтерді қабылдауға ықпал ете алады және осы нақты объект немесе қызмет түрі үшін жаңа құқықтық жағдайлар орнатуға негіз бола алады.

Экологиялық аудит объектісі ретінде қоршаған ортаға әсер ететін кәсіпорындар мен құрылыстар болуы мүмкін.

Экологиялық аудиттің түрлері міндетті аудит және бастамашылық аудит болып табылады.

Шетелдік тәжірибеде экоаудит өзінің жоғары экономикалық тиімділігін дәлелдеді. Бұдан басқа, аудит материалдары мемлекеттік бақылау органдарына экологиялық есептілікті ұсыну үшін жақсы негіз бола алады.

Аудитті жүргізудің алдында неғұрлым маңызды проблемалар мен зерттеудің әлеуетті мәселелерін анықтау мақсатында объектіге қысқаша шолу жасалады. Бұл инвестордың мақсаттары мен міндеттеріне жиі байланысты және оларға жиі елеулі түрде беріледі. Объектінің сипаты және көзделіп

отырган қызметтің түрі туралы алынған жалпы деректерге сәйкес осы объект үшін арнайы бейімделген хаттаманың нұсқасы жасалады.

Қорытынды. Экологиялық аудитті ұйымдастыруға қойылатын халықаралық талаптарға сәйкес жүргізілген экологиялық аудит туралы есеп қатаң құпия құжат болып табылады, ол аудитке Тапсырыс берушінің меншігі болып табылады, ал экологиялық аудиттің қорытындысы ғана жұртшылық үшін ашық құжат болып табылады. Аудит барысында алынған ақпарат техникалық және құқықтық нормалар талаптарының сақталуын қамтамасыз ету және қоршаған ортаны қорғауды басқару жүйесін ұйымдастыру, персоналдың денсаулығын қорғау және ресурстарды ұтымды пайдалану мақсаттары үшін ғана пайдаланылуы мүмкін.

Осылайша, шет елдердің тәжірибесін ескере отырып, экологиялық проблемаларды шешудің тиімді тәсілі экологиялық аудитті енгізу және іс жүзінде пайдалану болып табылатыны туралы қорытынды жасауға болады, ол барлық инвестициялық жобаларды бағалаудың инвестиция алдындағы міндетті сатысы, кәсіпорынның бәсекеге қабілеттілігін анықтау кезеңдерінің бірі болып табылады.

Қорытындылай келе, экологиялық аудит экологиялық сараптама мен экологиялық инспекциямен қатар тең құқылы жағдайға ие болуы тиіс. Оның басты артықшылығы экологиялық аудит қосымша қаржылық салымсыз қоршаған табиғи ортаны қорғауды басқаруды күшейтуге мүмкіндік береді. Сондықтан мемлекет экологиялық аудитті дамытуға және оның жұмыс істеуі үшін тиісті құқықтық және нормативтік база құруға мүдделі. Экологиялық аудит экологиялық есепке алынуы тиіс.

Осылайша, республикада экологиялық заңнаманы жетілдіру және реформалау жөніндегі одан арғы жұмыс белсенді қарқынмен жүргізілуде. Бұл үлкен жұмыстың басы және мемлекеттік органдардың, жұртшылықтың, бизнестің, ғылыми топтардың бірлескен күш-жігерімен табысты іске асырылатын болады деп ойлайды.

Әдебиеттер тізімі:

1 Жумабекова Г. Ж. Қазіргі кезеңдегі кәсіпорындағы табиғатты қорғау іс-шараларының есебі және аудиті және олардың даму жолдары: Монография. - Астана, 2017. – 215 б.

2 Садовникова Ю.Ю., Золотарев И.И. Экономические инструменты в системе управления экологической безопасностью региона: зарубежный опыт// Проблемы устойчивого развития региона: тез. докл. междунар. науч.-пр. конф. 23 апреля 2001 г. – Ростов н/Д.: РГЭУ «РИНХ», 2001. – с.116.

3 Тажибаева А.С. Региональный экономический механизм природоохранной деятельности от загрязнения промышленными предприятиями. // Материалы международной научно-практической конференции «Научно-образовательный потенциал нации и конкурентоспособность страны», ТарГУ им. М. Х. Дулати - Тараз, 2008. - с.244.

4 Тажибаева А.С. Система управления экологическими процессами в новых экономических условиях. // Вестник МКТУ им. Х.А. Ясави, №1, 2007. - с.307.

5 Тажибаева А.С. Экологический учет и проблемы ее развития. // Научно-технический, отраслевой журнал, 1998, №2, - с.29.

6 Экологический кодекс республики Казахстан (с изменениями и дополнениями по состоянию на 12.01.2016 г.)

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ НАПРАВЛЕНИЙ РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО АУДИТА В МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАКТИКЕ И В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Г.Ж.Жумабекова^{*1}, Г.Д. Аманова², Н.Н. Таштанова³, У.К. Сартов⁴

^{1,3,4}Казахский университет технологии и бизнеса,

г.Нур-Султан, Казахстан

²Евразийский национальный университет им.Л.Н.Гумилева

г.Нур-Султан, Казахстан

e-mail: gaukhar69@mail.ru

Резюме. В статье рассмотрены проблемы, связанные с воздействием на окружающую среду. В частности, вопросы оценки наносимого ей ущерба и оценки риска от этого ущерба встают как перед самими природопользователями, так и перед государственными институтами, проводящими контроль, частными и общественными организациями. Переход к экологически безопасному и устойчивому развитию в настоящее время становится одним из приоритетных направлений стратегии развития Казахстана. Раскрыта необходимость изучения сущности экологического аудита и направления его развития в международной практике РК.

Рекомендована повысить эффективность использования сырьевых и энергетических ресурсов, уменьшая тем самым отрицательное воздействие действующего производства на окружающую среду там, где это сегодня возможно, главным образом за счёт уже имеющихся методов и средств, а также за счёт методов и средств, не требующих значительных дополнительных затрат, обосновать необходимость и возможность концентрации усилий и средств на наиболее приоритетных и резуль-

тативных в настоящее время направлениях экологической деятельности, уменьшить экономические риски и предотвратить развитие чрезвычайных ситуаций.

Ключевые слова: экологический аудит, анализ, эффективность, конкурентность, окружающая среда

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT DIRECTIONS OF ENVIRONMENTAL AUDIT IN INTERNATIONAL PRACTICE AND IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

G.Zh.Zhumabekova^{*1}, G.D. Amanova², N.N. Tashtanova³, U.K. Sartov⁴

^{1,3,4} - Kazakh University of technology and business, Nur-Sultan, Kazakhstan

² - L. N. Gumilyov Eurasian national University, Nur-Sultan, Kazakhstan

e-mail: gaukhar69@mail.ru

Summary. The article deals with problems related to the impact on the environment. In particular, the issues of assessing the damage caused to it and assessing the risk of this damage arise both for the nature users themselves, as well as for state institutions conducting control, private and public organizations.

It is recommended to increase the efficiency of using raw materials and energy resources, thereby reducing the negative impact of existing production on the environment where it is possible today, mainly through existing methods and means, as well as through methods and means that do not require significant additional costs, to justify the need and possibility of focusing efforts and funds on the most priority and effective areas of environmental activities at present, to reduce economic risks and prevent the development of emergencies.

Key words: environmental audit, analysis, efficiency, competitiveness, environment

МРНТИ 06.35.31

УДК 657.351

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕТОДОВ УЧЕТА ЗАТРАТ В ПТИЦЕВОДСТВЕ

К.О. Мазбаева

Университет «Нархоз», г. Алматы, Казахстан

e-mail: kuralai-mazbaeva2004@mail.ru

Аннотация. В статье рассмотрены основные методы учета затрат и калькулирования себестоимости птицеводческих организаций, дан анализ их недостаткам. Раскрыты особенности метода учета фактических затрат и порядок применения нормативного метода учета затрат и калькулирования себестоимости продукции. Выявлены существующие недостатки используемого метода учета фактических затрат и внесены предложения по калькулированию себестоимости птицеводческой продукции смешанным способом.

Рассмотрены различные подходы ученых и исследователей к интеграции современных методов управленческого учета затрат. Учитывая отраслевую специфику птицеводства, предложена интеграция нормативного метода и системы учета затрат по функциям (ABC), позволяющая сочетать порядок расчета затрат и раскрыть достоинства отдельных элементов совмещенных в двух методах учета затрат. В работе изучены подходы к отнесению накладных расходов и выделены отдельные элементы, подходящие для использования в качестве важнейших составляющих в организации учета затрат на предприятиях промышленного птицеводства.

Ключевые слова: затраты, системы учета затрат (СУЗ), ABC (Activity Based Costing), бизнес-процессы, накладные расходы.

Введение. Высокая себестоимость птицеводческой продукции и низкая эффективность производства на уровне предприятия и отрасли – это во многом проблема несовершенства действующих систем учета затрат. Анализ действующих методов исчисления себестоимости продукции на птицефабриках показал, что проблеме расчетов себестоимости уделяется недостаточно внимания. Недостаточность методических рекомендаций по планированию, учету и калькуляции себестоимости продукции в птицеводстве способствует не точному расчету себестоимости производимой продукции птицеводства. Действующий в настоящее время Международный стандарт финансовой отчетности 2 «Запасы» содержит только рекомендации по классификации затрат, которые образуют себестоимость продукции.

При этом в нынешних условиях рынка деятельность казахстанских производителей направлена на изготовление высококачественной и конкурентоспособной продукции при максимальном снижении затрат на ее производство. Вместе с тем, гарантия абсолютной экологичности производимой продукции и соответствие международным стандартам качества, в то же время способствует выбору эффективных методов производственного учета, СУЗ и калькуляции.